

OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ

Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým.

Orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách, Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko a Českého obchodního musea.

(Vychází s podporou České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze.)

Naše snahy národohospodářské v theorii a praxi.

Sděluje JUDr. V. Schuster.

(Dokončení.)

Při posudku provádění našich snah národohospodářských v životě praktickém nelze ovšem nevzpomenouti hesla »Svůj k svému«.

Heslo »Svůj k svému« vydáno jako bojovné heslo za účelem t. zv. národní očisty. Posud bylo také pojímáno hlavně po stránce národní. Hlásáno paušálně a za všech okolností. Dobří lidé oddávali se sladké domněnce, že »Svůj k svému« silou národního nadšení převrátí přirozené, z povahy lidské a z povahy soudobého hospodářského života plynoucí zákony. Zapomínali, že okamžité národní nadšení utuchne ihned, dočká-li se zklamání, a zvrátí se pak v nedůvěru a podezřívání i věcí dobrých. »Svůj k svému« stálo ztrnule a nepřizpůsobovalo se živému proudu hospodářského života.

Kde jest ono přehojné, toužebně očekávané ovoce spásného hesla? Nezdravý kmen nepřináší ovoce a heslu »Svůj k svému« jest třeba především hospodářského uzdravení. Hesla »Svůj k svému« se dovolávají jest mravně dovoleno a hospodářsky možno toliko tehdy, poskytně-li prodáváč alespoň stejnou cenu a stejnou jakost zboží, stejně kulantní podmínky dodání jako jinonárodní konkurent. »Svůj k svému« dojde jen tehdy plné platnosti, bude-li důsledně prováděno nejen drobným kupujícím obecně, nýbrž i továrníkem, obchodníkem, překupníkem, ovšem že opět za nezbytné přirozené podmínky stejné ceny a rovnocenné jakosti. Má si snad český výrobce a český obchodník poškoditi odbytu dobrou pověst, jen aby vyhověl nátlaku halicím se ve vlastenecké heslo »Svůj k svému«?

Skutečnost, že některá výrobní odvětví nám posud vůbec chybějí a že tudíž všestranné pro-

vedení hesla »Svůj k svému« jest zatím nemožno, mnohem menší jest vadou, než ony osudné chyby, jež jsou s to heslo »Svůj k svému« zbaviti naprosto důvěry.

Kdož jsou fanatickými a bezpodmínečnými přívrženci tohoto hesla, měli by vyslechnouti stále častější úsudky drobného konsumenta; nevinní pak ovšem trpí s vinnými. Docílíme-li opravdového a soustavného provádění hesla »Svůj k svému«, stane se tak jen úplnou mravní i hospodářskou očišťovnou jeho.

Před léty vydáno u nás heslo »Svůj k svému« jako signál k výbojům. Jsou obavy, aby se posléze nestalo heslem obranným.

Co jsme hlučně do světa provolali, národní odpůrci naši po té tiše prováděli a organizovali. Pojednou octli jsme se před hroživou skutečností, že Němci podrážděni našimi válečnými hesly a při své známé houževnatosti zcela přirozeně, bez sáhodlouhých apelů na své soukmenovce, sáhli k dosti intenzivnímu provádění zásady »Svůj k svému«, již mohli by provéstí důsledně ve všech oborech průmyslu. Zákon hospodárnosti se postaví ovšem také německým horlivcům v cestu, jestliže se jemu nepřizpůsobí.

Na nepřítel prudce a bouřlivě útočiti jest pouze tehdy taktickým, je-li slabším. Jsou-li Němci v zemích českých slabšími hospodářsky, nechceme bez přesných číselných dokladů usuzovati. Na jednu okolnost však potřebí upozorniti. Hlasatelé hesla »Svůj k svému« na poli národohospodářském spoléhali především na početní převahu národa, neuvážili však, že o vítězství rozhodne nikoliv početní, nýbrž konsumentní síla obyvatelstva. Jeť zřejmo, že bohatý továrník neb obchodník má přerůzných potřeb životních daleko více než rolník, nezaměstnaný řemeslník nebo dělník. Nejen co do množství, nýbrž též co do jakosti a tudíž i co do ceny. Velikost potřeb obrazí se v peněžním obrátu; přirovnějme jen výdeje zámožného měšťana a dělníka, výdeje továrníka a rolníka i se-

akciový kapitál však přešel v ruce nečeských kapitalistů. A nezdíka pak tvrdili pravdomluvní rolníci, že zde neb onde lépe pochodí ve styku s cukrovarem soukromým nebo »kapitalistickým« než prve, kdy býval ryze rolnickým. Zkušenosti nabyté měly by býti a mnohde i byly vzpruhou k zdárnější správě cukrovarů rolnických, jichž existence jest hospodářsky zdráva a rozkvět žádoucím.

Naskytuje se otázka, je-li správným ono umělé buzení průmyslové podnikavosti, jímž národohospodářský ruch český dnes se vyznamenává. Žel, že jest v poměrech českých nezbytno! Národohospodářský ruch náš jest však nejen zcela bez soustavy, než také příkře jednostranným. Včera byly spasným heslem cukrovary, dnes pivovary. Necht však zakládá se český závod jakýkoli, vždy je základní chybou, spoléhá-li se předem na vlasteneckou mysl odběratelstva. Reálný podklad budiž tu vždy při založení i při vedení podniku; podnik měl by býti vždy tak založen, aby i bez apelu na vlastenecké obecenstvo mohl prospívat. Vyzve-li pak na takovém zdravém základě založený závod, uzná-li to za vhodné, české obecenstvo, aby za stejných podmínek před jinými k němu přihlíželo, dojísta bude jeho hlasu spíše uposlechnuto, než kdyby již od počátku na vlasteneckém citu odběratelstva odvislým byl. Schopnost k životu však a výnosnost nezaručí ani nejvřeější vlastenecké nadšení. Národní zájmy mohou podnik podnítiti, vlastenectví odběratelstva může závodu přispěti, avšak trvalý jeho rozvoj zabezpečí pouze životní síla podniku, tkvící v splnění podmínek daných hospodářským životem. Jest zjevem politování hodným a stále častějším, že okazale národní barvy zakládaného podniku zastrášují upisující kapitalisty i odběratelstvo. Oproti tomu podniky také ryze české, avšak rázu čistě obchodního, těší se hojně přízni týchž kruhů. Zjevy takové volají po bedlivé úvaze a samy naznačují, kde příčiny choroby a jak přivoditi nápravu. Mýlným, ano naivním jest požadavek, aby český podnik vždy a všude i vůči svému německému odběratelstvu v cizích krajích jevil se bojovně českým, aby byl výlučně po česku v rejstřík firem zanesen, firmu svou na všech dopisech toliko česky uváděl, výhradně české oběžníky rozesílal, pouze v českých listech inseroval a p. v. Veliké německé továrny v severních Čechách, ve Vídni i za hranicemi korespondují česky s českými zákazníky, zasílají jim české cenníky a oběžníky, inserují v českých časopisech, aniž by tím jich německví trpělo ujmy. U nás však jakoby bylo přijímání německých peněz prohlášeno za národní hřích! Četné české závody jsou odkázány na valnou část odběratelů německých. Známe české závody, jež trpí značnou ujmu již pro pouhé okazale národní své pojmenování. Účel zakládání českých podniků jest důležitostí svou povznesen

nad takovéto mělké nazírání. Význam a dosah českého průmyslu, zvláště v městech národnostně smíšených, jest obrovský a bylo by nesmírně smutné, kdyby měl záviseti na dopisnicích v národních barvách. Lze namítnouti, že český podnik má se i zevně jevit jako podnik národní. Souhlasíme, český podnik má míti i zevně význačný český ráz. Proč však okazale vystřikovati národní praporeček i tam, kde tím odbyt jest poškozován a snad i zdar podniku ohrožován? Nejedna podnik nabyt ve směru tom smutných zkušeností a obrátil se na správnější cesty. Průmysl i obchod jest co do odbytu výrobků dojísta mezinárodním. Jedná se však o to, aby byl silou kapitálovou, vnitřní svou podstatou, duchem svým v pravdě národním. Říkává se často o kapitálu, že jest mezinárodním a mluvívá se o zlaté internacionále.

Soudí se tak ze zjevů náhodných. Pravda, že zřizují se kartely bez ohledu na národnost, však také beze zřetele na politické či náboženské přesvědčení.

Leč jednotliví tito »mezinárodní« prý karteláři staví doma ve svých sídlech německé opatrovny a školy, volí s německo-národními stranami politickými, podporují národní jednoty, slovem, zachovávají si zcela správně své vlastní politické přesvědčení a národní smýšlení. Němečtí či čeští za účely pouze hospodářskými sloučení kapitalisté zůstávají tím, čím jsou: Němci, Čechy.

Zjevy naznačené nejsou tudíž pražádným argumentem pro tvrzení, že obchod, průmysl, kapitál, vlastně jeho provozovatelé a majitelé jsou mezinárodní. Právě tak nejsou mezinárodní členové dělnických odborových sdružení, pokud se nehlásí k některé politické straně mezinárodní. Kdo jest svým přesvědčením opravdu na př. mezinárodním sociálním demokratem, zcela jinak se dojísta chová v životě veřejném i soukromém, než člen kartelu neb odborového sdružení jakéhokoli, který zachoval si své národní přesvědčení v plné míře.

Dlužno tu tedy přesně rozlišovati a opatrně přirovnávati. —

(Dokončení.)

OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ

Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálněpolitickým.

Orgán Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách, Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko a Českého obchodního musea.

(Vychází s podporou České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze.)

Naše snahy národohospodářské v theorii a praxi.

Sděluje JUDr. V. Schuster.

I.

Národní a kulturní rozvoj náš spěje mnohem rychleji ku předu, než se uplatňuje úsilí o hospodářské obrození českého národa. Svou hospodářskou inferioritu doznáváme, jsme-li upřímní, sami. Poznání to mohutní zejména v době poslední a vzrostly z něho četné záslužné snahy po vybavení se z hospodářského podruží, v němž vězíme. Leč příčiny národohospodářské naší strnulosti, tkvící v povaze národa, zjevují se opět a opět jako dědičná vada kmenová i v úsilovných snahách, abychom se probudili také národohospodářsky. Dílem lze ovšem vysvětliti hospodářskou naši slabost politickým úpadkem národa v minulých dvou stoletích, ztrátou většiny panské půdy, poněmčením měšťanstva, příznivější pro průmysl polohou německých krajů naší vlasti a poměrným nedostatkem kapitálu.

Tím však se neobjasní dostatečně skutečnost, že v srdci Čech, v četných okresích ryze českých posud jsme nenabyli plné hospodářské převahy. Nejnověji volby do komisí pro všeobecnou daň z výdělků a pro osobní daň z příjmu opětně pravdu tu dosvědčily, a zejména v Praze zjevila se převaha velikého německého kapitálu v plné síle.

Hlavní příčina naší hospodářské inferiority tkví hluboko v špatných hospodářských vlastnostech, kteréž jsou následkem sanguinické, lehce vznětlivé povahy národní, hovící spíše ideálním, nedostupným cílům, než praktickému duchu přítomné doby. Neblahé vlastnosti ty nezaklikly však ani tehdy, když v poznání svého hospodářského podruží počali jsme se z něho vymaňovati. Však nejen přirozená povaha, také zanedbaná výchova vysvětluje nedostatek

hospodářských schopností našich. Z těchto hlavních pramenů prýští nedostatek obchodního ducha, závada, která v nás utlumuje opravdové hospodářské probuzení. Odtud ta nešťastná ruka ve vyhledávání zodpovědných řídicích osobností větších podniků, úzký rozhled a skrovná obchodní rutina, jež tíží naše národní podnikání.

Do nedávna ještě a z valné části posud i v naší žurnalistice a v celém veřejném životě přiznávána hospodářským otázkám důležitost jen velmi podřízená a národohospodářské vzdělání i u osob jinak vysoce inteligentních bylo nad míru skrovné, tak jakoby vědění o hlavních zásadách národního hospodářství, pronikajících současný život, nebylo ani součástí všeobecného vzdělání. A tyto nedobré vlastnosti objevují se pravidlem i při pokusech po našem národohospodářském osamostatnění. Nelze přece tvrditi, že bychom byli již překonali stadium prvních pokusů.

Stává se ostatně nezřídka, že se špatné vlastnosti ty ještě dále vychovávají a utvrzují. Okem nejzávistivějším, plným záští pohlíží se právě na ty české obchodníky a průmyslníky, kteří vlastní píli a dovedností domohli se blahobytu, čestného postavení a rozkvětu svých závodů. A při tom všem řinčí se výbojnými, však malomocnými hesly...

Nikoliv abychom ustali od práce sotva započaté, nýbrž abychom poznali a pak odstranili stinné stránky svého národohospodářského snažení, jest tužbou všech prohlédavých lidí dobré vůle. Smutné zkušenosti minulých dob k nápravě hlasitě vybízejí. Jen letem vzpomeňme náhlého úpadku svépomocného ruchu před drahou již dobou, kdy zejména konsumní spolky pomíjely o překot s velikými schodky. Hromadné konkursy rolnických akciových cukrovarů, kteréž pak za zhoršených tržních poměrů v rukou cizích soukromníků výborně prosperovaly, s trudnou výmluvností dokazují hospodářskou naši nevyspělost. Jinde opět podoba akciová zůstala,

známe, kde jest převaha síly spotřební. Doufejme, že převaha počtu našeho překoná převahu kapitálu německého, a nepřejme si, aby se výbojné heslo »Svůj k svému« stalo na konec zoufalým výkřikem národní sebeobrany. Za poměrů přítomných nelze ovšem zásady »Svůj k svému« opustiti. —

Co lze pozorovati u nás v malém okruhu domácím, vystihneme v jiných podobách v obrovském zápase světovém. »Svůj k svému« propagují Mac Kinleyovci hlásající Amerika Americe a vypovídající boj všemu evropskému hospodářství, »Svůj k svému« provádějí Maďaři, hledící se rozvojem vlastního průmyslu znenáhla hospodářsky osamostatniti, zásadu tu provádí každý stát s cítěním politikou hospodářskou. Potřebu přívozu na nejmenší míru omeziti a přebytek výroby v cizině vhodně umístiti — toť základní problém hospodářské politiky. Žádná mocnost tohoto světa však není dosti silnou, aby překonala přirozený zákon hospodárnosti, velící neúprosně, aby se prostředky co nejmenšími vyzískalo pokud lze nejvíce. Zákon hospodárnosti uplatňuje se v hospodářském boji světovém, v zápase států ovládajících zákonodárství a disponujících obrovskými prostředky; tím spíše uplatní se ve skrovné naší oblasti domácí.

Ke vnitřním hospodářským zápasům našim však vážná přistupuje skutečnost: síla společného interestu všech rakouských producentů. I v Cislajtanií platí »Svůj k svému« vůči soutěži cizí. Příznivý obrat v rakouských hospodářských poměrech jest společným zájmem všech obyvatelů Rakouska bez rozdílu kmene. Snad tkví v něm počátek utišení nacionálních vášní, jež přece nejsou totožny s uvědoměním národním. Ankety průmyslové v Praze i v Plzni alespoň dokázaly možnost společné plodné práce. —

Naše české »Svůj k svému« dlužno pojímati vždy v souvislosti s ostatními sourodými hospodářskými jevy. Opravdové platnosti a živé síly nabude jen tehdy, bude-li souměrně s životem hospodářským a jeho nezbytnými požadavky vykonáváno. Pak nebude vítáno jen českému prodáváči, než i českému kupci.

II.

Vyhledávání typů v životě hospodářském jest potřebno pro vyvození úsudků. V Českých Budějovicích jsou národní podniky zjevem typickým. V dějinách jich založení a vývoje zjevy jsou charakteristické rysy všeho našeho národního podnikání.

Uvedeme toliko svépomocné podniky společenské a závody akciové. Dle zákona ze dne 9. dubna 1873 č. 70. ř. z. zřízena jest strojová bednářna, továrna na umělá hnojiva a lučebniny, továrna na smaltované plechové nádoby,

tužkárna »Národního podniku«, stavební družstvo »Kotva«, z úvěrních společenstev záložna a česká zastavárna. K akciovým řadí se český pivovar a rozsáhlá filiálka Živnostenské banky pro Čechy a Moravu. Společenstvo pekařů rádo by zřídilo společnou drožďárnu.

Továrny a velikých obchodů náležitých českým jednotlivcům jest v Budějovicích poměrně velice po skrovnu. Potěšitelným úkazem jest, že někteří čeští maloživnostníci plní svou a odhodlaným přičiněním tak značně zvelebili své živnosti, že úzké meze řemeslných dílen již dávno překročili. Jsou jasným vzorem všem, kdož v sjezdových nářcích a marných nadějích na vybájenou přímou pomoc státu hledají spásu, aneb snad i uklidnění svého svědomí.

Vzpomenutý počet českých podniků společenských a akciových v Budějovicích jest však značný. Ač by pro význam i rozsah svůj zasluhovaly všechny zevrubného vyličení, splní přece účel této stati, zmíníme-li se toliko o prototypu jich, tužkárně »Národního podniku« samotného.*)

Často byla přetřásána otázka, bylo-li zařízení tužkárně v Českých Budějovicích vhodným. Otázku tu zodpovídáme kladně. Budějovice s nejbližším svým okolím jsou německým ostrovem českým živlem silně prostoupeným**) i obklopeným, a jsou již z příčiny té pro český živel daleko důležitější posicí než německá města s českými menšinami v německém kraji. Po stránce praktické jsou pro zřízení tužkárně místem nad jiné vhodným, jelikož nedaleko jsou bohatá ložiska výtečné tuhy a dostatek dříví (ač ovšem k výrobě upotřebiti nutno též dřev zámorských). Místní soutěž při zboží jako jsou tužky ovšem naprosto na váhu nepadá. Kromě toho jest tužkárna N. P. dnes jediným českým podnikem svého druhu. Leč právě okolnost, že továrny tužek jsou velice vzácné, byla příčinou nemalých obtíží při vybudování a technickém řízení tužkárně. Odborné zkušenosti chyběly a nebylo snadno jich dosíci, poněvadž továrny na tužky způsob mísení tuhy a podstatu výroby zvláště jemnějších tužek přísně tají. Tak na př. v továrně firmy L. & C. Hardtmuth v Budějovicích nemá, vyjímaje příležitostné návštěvy vysokých státních hodnostářů, nyní nikdo cizí přístup, ani konsulární elevové. Výroba grafitových směsí děje se tam co nejskrytěji za osobní součinnosti předního výborně placeného technického úředníka továrny, jenž požívá nároku na výslužné. Výbornou specialitou továrny jest tužka »Koh-i-noor« (ochr. známka) nepředstížené jakosti. Tužky ja-

*) »Česká revue« v č. 9. I. ročníku přinesla stručné pojednání o parostrojní bednárně.

**) Český živel v městě početně silně převládá; r. 1890 úředním sčítáním zjištěno 16.385 osob české a 11.642 německé řeči obcovací. Jinak ovšem se to má s převahou síly poplatní.

kosti ne zcela dokonale neoznačují se nikdy názvem firmy, nýbrž značkou úplně rozdílnou. Naivním jest tu i tam v obecnstvu proskakující názor, že rozvojem tužkárny »Národního podniku« a výhradním nakupováním českých tužek obecnstvem naším světová stoletá firma L. & C. Hardtmuth se ohrozí neb zalekne.

Bylo by tudíž dobře, kdybychom těchto tuze výbojných myšlének zanechali, budít u odpůrců věci znalých jen útrpný úsměv. Úkolem N. P. jest, aby se snažil po příkladu cizích velikých závodů vyrobiti tužky jakosti dokonalé a je pak odbýti hleděl doma i v cizině za cenu přiměřenou.

Nelze popřít poctivou snahu N. P., aby tomuto úkolu dostál. Uvážíme-li obtíže, jež N. P. ve volném rozvoji překázely, a povahu výroby tužek, k níž třeba zvláštních, vlastní zkušeností nabytých vědomostí, uznáme rádi, že pokrok v jakosti tužek N. P. jest nemalý. Z tužkárny N. P. vyšly již před časem výrobky tak dokonalé, že heslo »Svůj k svému« mohlo se tu svrchovaným právem domáhati svého plného uplatnění. Nezištná a úsilovná snaha správní rady N. P. vykonala mnoho dobrého a položila základ k budoucím úspěchům. Podílnictvo nemělo by se domáhati dividend již v počáteční době, kdy potřebí závodu kapitálu, aby se upevnil a činnost svou rozvinul. Čím jednodušší pak bude správní ústrojí N. P. a čím hlouběji pronikne je duch i směr čistě obchodnický, tím značnějších docílí závod úspěchů.

S potěšením lze zaznamenati, že též u jiných společných národních podniků počíná směr praktický převládáti a že se nepřikládá více neobmezené víry zázračné moci vlastenecké reklamy v obchodě. Nadšení plné hluchých frásí neplatí v střízlivém světě obchodního života. Litujeme, že důvěra v národní podnikání naše byla v četných vrstvách národa dílem i nesvědomitě otřesena. Buďme však toho pamětlivi, že důvěra nezjedná se již okázalými národními barvami a vroucí výzvou vlasteneckého obecnstva, nýbrž prací, oplodněnou zdárnými výsledky.